

WITOLD KUNICKI-GOLDFINGER

Instytut Studiów Politycznych PAN
ORCID: 0000-0002-9186-2348
w.kunicki-goldfinger@isppan.waw.pl

ALEKSANDRA STANIK

Uniwersytet Jagielloński
ORCID: 0009-0003-3848-1313
aleksandrawik.stanik@gmail.com

MICHAŁ STOLARCZYK

Uniwersytet Śląski w Katowicach
ORCID: 0009-0008-8399-6216
kontaktstolarczyk@gmail.com

**INICJATYWA TRÓJMORZA
W PROGRAMACH PARTII POLITYCZNYCH
ORAZ W PROGRAMACH WYBORCZYCH
KANDYDATÓW NA PREZYDENTA
W OKRESIE 2014–2023**

WSTĘP

Celem niniejszego raportu jest analiza tego, czy i w jaki sposób polskie ugrupowania polityczne uwzględniały w swoich programach politycznych kwestie współpracy w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem ich podejścia do Inicjatywy Trójmorza¹.

W poniższych rozważaniach wzięto pod uwagę polskie ugrupowania polityczne, które na przestrzeni lat 2014–2023 miały własną reprezentację w Sejmie RP. Były to następujące partie: Konfederacja Wolność i Niepodległość, Nowoczesna, Partia Razem (od 2019 r. jako Lewica Razem), Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej, Polskie Stronnictwo Ludowe, Prawo i Sprawiedliwość, Sojusz Lewicy

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu NdS/543014/2022/2022 kwota dofinansowania 1 500 000,00 zł całkowita wartość projektu 1 547 200,00 zł.

Demokratycznej (od 2020 jako Nowa Lewica), Wiosna Roberta Biedronia (rozwiązana w 2021²), Partia Zieloni (od 2022 jako Zieloni), oraz ruch Kukiz'15³. Przedmiotem badania były też programy polityczne opublikowane przez komitety wyborcze założone przez wyżej wymienione ugrupowania.

Osobnej analizie poddano materiały wyborcze kandydatów na prezydenta z poszczególnych wyborów. Do badania wytypowano po pięciu kandydatów, którzy uzyskali najwyższy wynik w danych wyborach. W 2015 r. byli to: Andrzej Duda, Janusz Korwin-Mikke, Paweł Kukiz, Bronisław Komorowski, Magdalena Ogórek, a w 2020 r.: Robert Biedroń, Krzysztof Bosak, Andrzej Duda, Władysław Kosiniak-Kamysz oraz Rafał Trzaskowski.

Jednym z kluczowych wyzwań metodologicznych niniejszej analizy było precyzyjne określenie zakresu materiału źródłowego. Programy polityczne są prezentowane przez partie nie tylko w okresie wyborczym, ale również w trakcie całej ich działalności. Ponadto forma tych dokumentów jest niezwykle zróżnicowana – od jednostronicowych broszur zawierających wypunktowane postulaty, po wielostronicowe opracowania, liczące ponad 300 stron, szczegółowo omawiające poszczególne zagadnienia programowe. Programy mogą koncentrować się na jednym konkretnym temacie lub prezentować kompleksową wizję państwa, jaką dana partia zamierza realizować.

W ramach niniejszej analizy przyjęto definicję programu politycznego jako dokumentu zatwierdzonego przez najwyższe władze partii, publicznie zaprezentowanego oraz określonego przez autorów mianem programu. Wykluczono zatem wszelkie deklaracje polityczne oraz pojedyncze wypowiedzi. W wyjątkowych przypadkach rozszerzono bazę źródłową, aby uzupełnić analizę o szczegółowe wizje przedstawiane w programach lub w sytuacji, gdy dana partia w określonym okresie nie opublikowała oficjalnego programu.

Ze względu na sposób tworzenia oraz charakter programu politycznego, można uznać go za jeden z kluczowych dokumentów odzwierciedlających cele i idee, którymi kieruje się partia. Autorzy są jednak świadomi, że ograniczenie analizy wyłącznie do tego typu dokumentów nie oddaje pełnej wizji programowej ugrupowania. Istnieje bowiem wiele wiele innych form przekazu, które pozwalają partii pre-

² Równocześnie struktury tejsze partii zostały włączone do Nowej Lewicy.

³ Paweł Kukiz partię polityczną założył dopiero w 2023 r., wcześniej związany z nim ruch polityczny skupiony był wokół stowarzyszenia, komitetów wyborczych oraz klubu poselskiego.

zentować swoje poglądy – od dyskusji sejmowych po pojedyncze wypowiedzi członków partii.

Zadaniem wyznaczonym przez kierownika projektu prof. Agnieszkę Orzelską-Stączek było dokonanie niniejszej analizy na podstawie kwerendy przeprowadzonej w Archiwum Partii Politycznych prowadzonym przez Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk⁴. Łącznie objęła ona przeszło 6 tys. dokumentów w wersji papierowej i elektronicznej. Brakujące materiały uzupełniono poprzez wyszukiwanie dokumentów na internetowych stronach partii oraz w internetowym archiwum stron internetowych prowadzonym przez The Internet Archive. Skorzystano również ze źródłowej serii wydawniczej *Wybory w wolnej Polsce*⁵.

Wyniki przeprowadzonego badania pozwalają odpowiedzieć na główne pytania badawcze o miejsce Inicjatywy Trójmorza w programach ugrupowań politycznych z lat 2014–2022. Pod względem źródłowym należy zastrzec, że nie można wykluczyć istnienia innych dokumentów programowych niż te, które zostały znalezione i uwzględnione w toku badań. Niemniej jednak, analizie poddano kluczowe dokumenty, a wyciągnięte wnioski opierają się na reprezentatywnej próbie.

TRÓJMORZE W PROGRAMACH PARTII POLITYCZNYCH

KONFEDERACJA WOLNOŚĆ I NIEPODLEGŁOŚĆ

Konfederacja Wolność i Niepodległość dotychczas opublikowała cztery dokumenty, które należy traktować jako programy partii politycznej i które zostały poddane analizie: *Polska dla Ciebie – piątka Konfederacji* (2019)⁶, *Nowy Porządek. Tezy Konstytucyjne* (2020)⁷, *Polska na nowo – Program dla Polski po lockdownie* (2021)⁸, *Po stronie Polski –*

⁴ Więcej o Archiwum Partii Politycznych patrz: I. Słodkowska, *Dwudziestolecie działalności Archiwum Partii Politycznych Instytutu Studiów Politycznych PAN (1993 – 2013). Założenia i realizacje*, w: *Wybory 2011. Partie i ich programy*, red. M. Dołbakowska, I. Słodkowska, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2013, s. 7–12.

⁵ Edytorska seria wydawnicza, pod redakcją Inki Słodkowskiej wydawana przez ISP PAN, zawierająca programy komitetów wyborczych z poszczególnych wyborów.

⁶ Archiwum Partii Politycznych Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk (dalej: APP ISP PAN, 2.2.20/4), KW Konfederacja Wolność i Niepodległość, *Polska dla Ciebie. Piątka Konfederacji. Program Konfederacji Wolność i Niepodległość*, 2019.

⁷ Wprawdzie jest to program wyborczy Krzysztofa Bosaka w wyborach prezydenckich z 2020 r., to widnieje on na stronie Konfederacji jako program tejże partii, <https://konfederacja.pl/o-konfederacji> [dostęp: 03.02.2024]. Omówiony został on przy okazji wyborów prezydenckich.

⁸ APP ISP PAN, 1.25/3, Konfederacja Wolność i Niepodległość, *Polska na nowo, Program dla Polski po lockdownie*, 2021.

program merytorycznej alternatywy dla Polski (2022)⁹, *Konfederacja Wolność i Niepodległość, Konstytucja Wolności. Program wyborczy 2023*¹⁰.

Postulaty zaprezentowane w tych programach nie obejmują Inicjatywy Trójmorza ani regionu Europy Środkowo-Wschodniej. W ogólnym ujęciu znaczna część programu skoncentrowana jest na polityce krajowej, w zakresie polityki zagranicznej dla partii politycznej kluczowa jest suwerenność Polski na arenie międzynarodowej i obecność w Unii Europejskiej.

KUKIZ'15

W analizowanym okresie ruch polityczny Kukiz'15 przygotował samodzielnie następujące programy: *Strategia Zmiany. Potrafisz Polsko!*¹¹ (2015), *Samorządowa strategia zmiany*¹² (2018), *Strategia Zmiany. Dla Europy*¹³ (2019) oraz *Strategia Zmiany. Dla Polski* (2019)¹⁴.

Dwa pierwsze dokumenty nie obejmują zagadnień polityki zagranicznej. Natomiast trzeci, stworzony przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2019 r., skoncentrowany jest na postulatach dotyczących Unii Europejskiej. Nie zamieszczono w nim jednak żadnych postulatów integracji czy współpracy w ramach regionu Europy Środkowo-Wschodniej.

W *Strategii Zmiany. Dla Polski*, w części poświęconej polityce zagranicznej, podkreślono strategiczne położenie Polski w newralgicznym punkcie Europy. Rzeczpospolita postrzega się nie tylko jako kluczowy punkt na osi Wschód-Zachód, ale również jako istotny element współpracy na osi Północ-Południe. W związku z tym partia wskazuje na konieczność pogłębiania współpracy z krajami naszego regionu, które łączą wspólna historia i podobne doświadczenia polityczne¹⁵.

Na czas wyborów parlamentarnych w 2019 r. ruch Kukiz'15 wraz z Polskim Stronnictwem Ludowym stworzył Koalicję Polską, która to przedstawiła wspólny program¹⁶. W kolejnych wyborach członkowie

⁹ APP ISP PAN, 1.25/4, *Konfederacja Wolność i Niepodległość, Po stronie Polski, Program merytorycznej alternatywy dla Polski*, 2022.

¹⁰ APP ISP PAN, 1.25/5, *Konfederacja Wolność i Niepodległość, Konstytucja Wolności. Program wyborczy*, 2023.

¹¹ Kukiz'15, *Strategia Zmiany. Potrafisz Polsko*, [pod red.] S. Tyszki, 2015.

¹² Kukiz'15, *Samorządowa strategia zmiany*, 2018.

¹³ Kukiz'15, *Strategia Zmiany. Dla Europy*, 2019.

¹⁴ Kukiz'15, *Strategia Zmiany, Dla Polski, Encyklopedia Kukiz15. Polityka Zagraniczna*, 2019, <https://web.archive.org/web/20191010144523/http://kukiz15.org/program/krajowy/polityka-zagraniczna> [dostęp: 03.02.2024].

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Program Koalicji Polskiej został omówiony w części poświęconej PSL.

partii Kukiz'15 startowali z list Pawa i Sprawiedliwości. Partia nie opracowała nowego programu, opierając się wciąż na *Programie Krajowym* z 2019 r.

NOWOCZESNA RYSZARDA PETRU, NOWOCZESNA

Nowoczesna, założona w 2015 r., w tym samym roku opublikowała program *Nowa Polska teraz*¹⁷. W części poświęconej polityce zagranicznej szczególną uwagę zwrócono na konieczność aktywnego uczestnictwa Polski w procesie dalszej integracji europejskiej. Partia zaproponowała również opracowanie nowej koncepcji polityki zagranicznej, która miałaby na celu zwiększenie zaangażowania Polski zarówno w regionie europejskim, jak i na arenie międzynarodowej.

Polska musi znaleźć nowy pomysł na swoje zaangażowanie w Europie i świecie. Może nim być stymulowanie Unii Europejskiej do zmian. Nowoczesna chce silnej Polski w sercu Europy. Pogłębianie integracji europejskiej wzmacnia pozycję naszego kraju. Unię Europejską trzeba wzmacniać i dalej współtworzyć, a nie być przeciwko niej – bez żadnych kompleksów i obaw o uzależnienie¹⁸.

Drugim istotnym punktem tej części dokumentu pozostaje postulat wzmocnienia dotychczas działających form współpracy z państwami oraz stworzenia zupełnie nowych, szczególnie w obrębie państw sąsiadujących.

Rozbudować dotychczasowe sojusze i tworzyć nowe (...) Trzeba budować dobre relacje z południowymi i północnymi sąsiadami: państwami bałtyckimi i Grupy Wyszehradzkiej. Polska powinna być bardziej zaangażowana w sprawę Morza Bałtyckiego i wspierać europejską integrację Bałkanów Zachodnich. Polska aktywność wobec Ukrainy i innych państw na wschodzie to nasza racja stanu¹⁹.

W 2015 r. partia Nowoczesna przedstawiła również swój program gospodarczy²⁰. Nie zawiera on jednak odniesień do polityki zagranicznej. Następny program *Nowoczesna Polska* został przyjęty przez Radę Krajową Nowoczesnej w 2019 r.²¹. W dokumencie wyrażono poparcie

¹⁷ APP ISP PAN, 1.33/1, [Fundacja Nowoczesna RP], *Nowa Polska – teraz! Nowoczesność, wolność, rozwój, zaangażowanie, odpowiedzialność. Kierunki programu*, lipiec 2015.

¹⁸ *Ibidem*, s. 35.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ APP ISP PAN, 1.33/1, Nowoczesna, [*Program gospodarczy Nowoczesnej opiera się na trzech filarach...*], [2015], s. 4.

²¹ APP ISP PAN, 1.33/5, Uchwała nr 2/2019 Rady Krajowej Nowoczesnej z dnia 2 marca 2019 w sprawie programu „Nowoczesna Polska”.

dla UE, jednak nie odniesiono się w nim bezpośrednio do polityki w kontekście Europy Środkowej i Wschodniej.

Dokument *Wolność i Dobrobyt. Program Gospodarczy i Społeczny Nowoczesnej*²² z 2022 r. stanowi najbardziej kompleksowy program Nowoczesnej w zakresie polityki zagranicznej²³. Wyraźnie podkreślono w nim poparcie nie tylko dla Unii Europejskiej, ale również dla innych form współpracy regionalnej, ukierunkowanych na rozwój inicjatyw gospodarczo-społecznych. Choć program nie odnosi się bezpośrednio do Inicjatywy Trójmorza, jego treść wydaje się szczególnie wpisywać w założenia tej inicjatywy, funkcjonującej jako nieformalne forum współpracy państw Europy Środkowej.

Będziemy wspierać wszelkie formy współpracy regionalnej, dotyczące Europy Środkowej, Wschodniej i Północnej, mające na celu promocję bezpieczeństwa kooperatywnego, więzi gospodarczych, rozwój demokracji i praw człowieka, a także społeczeństwa obywatelskiego²⁴.

Spośród pozostałych grup integracyjnych w regionie Europy wymieniono także Trójkąt Weimarski.

Polska ma unikalną szansę na rewitalizację Trójkąta Weimarskiego. Powinien on być ważną płaszczyzną budowania programu reform Unii Europejskiej²⁵.

Partia Nowoczesna w wyborach w 2023 r. startowała z listy KKW Koalicja Obywatelska PO .N iPL Zieloni i nie przedstawiła nowego własnego programu²⁶.

PARTIA RAZEM, LEWICA RAZEM

W latach 2015–2018 Partia Razem opublikowała następujące dokumenty programowe: *Deklaracja programowa. Program z 17 maja 2015*²⁷, *Inna polityka jest możliwa. Program Wyborczy z 2015 r.*²⁸,

²² APP ISP PAN, 1.33/8, *Nowoczesna, Wolność i Dobrobyt. Program Gospodarczy i Społeczny Nowoczesnej. Wersja pełna, 2022.*

²³ W tym samym roku została też opublikowana skrócona wersja właściwego programu pt. *11 najważniejszych punktów programowych Nowoczesnej. Polska europejska i liberalna, 2022* [APP ISP PAN, 1.33/8].

²⁴ *Ibidem*, s. 16.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Wspólny program Koalicji Obywatelskiej został omówiony w części poświęconej Platformie Obywatelskiej.

²⁷ APP ISP PAN, 1.42/1, Partia Razem, *Deklaracja programowa. Program z 17 maja 2015, 2015.*

²⁸ APP ISP PAN, 2.2.9/3, KW Razem, *Inna polityka jest możliwa. Program wyborczy, 2015.*

*Razem możemy więcej. Konwencja samorządowa Razem z 2018 r.*²⁹, *Europejska Wiosna. Razem dla Solidarnej Europy z 2018 r.*³⁰.

Powyższe dokumenty nie zawierają postulatów dotyczących kwestii polityki regionalnej, a więc także Inicjatywy Trójmorza. Koncentrują się one na propozycjach zmian wewnątrz krajowych, szczególnie dotyczących praw obywatelskich oraz zapowiedzi zmiany kursu polityki UE w niektórych sektorach.

Polityka zagraniczna w bardziej szczegółowy sposób została omówiona przez Partię Razem w okresie wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2019 r. Opublikowano wówczas *Razem dla Europy. Program na wybory do Parlamentu Europejskiego*³¹ oraz *Nowy Ład dla Europy. Program na wybory do Parlamentu Europejskiego*³². W dokumentach tych podkreślone zostały wyraźne związki z UE. Przedstawione postulaty skupiają się jednak głównie na zagadnieniach legislacyjnych oraz opracowaniu odpowiednich strategii w wybranych obszarach polityki względem UE.

W aktualnej deklaracji programowej przyjętej na Kongresie Partii Razem w dniach 22–24 października 2021 r. nie poruszono kwestii polityki zagranicznej³³.

W wyborach parlamentarnych w 2023 r. członkowie Lewicy Razem kandydowali z listy KW Nowej Lewicy. Partia nie przedstawiła nowego własnego programu.

PARTIA REPUBLIKAŃSKA

W programie Partii Republikańskiej, umieszczonym na stronie internetowej ugrupowania po Zjeździe Republikańskim 20 czerwca 2021 r., nie znajdziemy informacji o Inicjatywie Trójmorza *per se*. Wydaje się natomiast, że ta formuła współpracy jest akceptowana i wyrażona w programie. W jednym z fragmentów zapisano:

W polityce zewnętrznej opowiadamy się za: [...] rozwijaniem współpracy regionalnej zwłaszcza w formacie „V-4” ze szczególnym uwzględnieniem rozwijania

²⁹ APP ISP PAN, 1.42/4, Razem, *Razem możemy więcej. Konwencja samorządowa Razem*, 2018.

³⁰ APP ISP PAN, 1.42/4, Europejska Wiosna, Partia Razem, *Europejska Wiosna. Razem dla Solidarnej Europy*, 2018.

³¹ APP ISP PAN, 1.42/5, Partia Razem, *Razem dla Europy. Program na wybory do Parlamentu Europejskiego*, 2019.

³² APP ISP PAN, 1.42/5, Europejska Wiosna, Partia Razem, *Nowy Ład dla Europy Program na wybory do Parlamentu Europejskiego*, 2019.

³³ APP ISP PAN, 1.42/6, Partia Razem, *Deklaracja programowa przyjęta na Kongresie Razem w dniach 22–24 października 2021*, 2021.

projektu Międzymorza, a także poszerzenia naszej tradycyjnej współpracy z tzw. krajami południa Europy³⁴.

Należy jednak zaznaczyć, iż „projekt Międzymorza” może być odmiennie rozumiany przez autorów niż Inicjatywa Trójmorza.

W wyborach w 2023 kandydaci z Partii Republikańskiej startowali z listy KW Prawa i Sprawiedliwości. Pod koniec tego roku ogłoszono połączenie obu partii, a członkowie Partii Republikańskiej przeszli do Prawa i Sprawiedliwości.

PARTIA ZIELONI, ZIELONI

W badanym okresie Partia Zieloni przedstawiła m.in. następujące dokumenty: *Zielony Manifest* (2015)³⁵, *Uchwała w sprawie polityki bezpieczeństwa* (2016)³⁶, *Zielony Manifest 2.0* (2016)³⁷, *Zielone Sejmiki 2018. Pełen program Partii Zieloni na wybory do sejmików wojewódzkich w 2018 r.*³⁸, *Ekologicznie demokratycznie solidarnie. Program* (2018)³⁹, *O co walczą europejscy Zieloni. Priorytety Europejskiej Partii Zielonych w wyborach do Parlamentu Europejskiego* (2019)⁴⁰, *Postulaty do Sejmu* (2019)⁴¹, *Zielony plan odbudowy* (2022)⁴², *Zielona wizja Polski* (2023)⁴³.

Z analizy powyższych dokumentów wynika, że większość z nich nie zawiera postulatów dotyczących polityki zagranicznej, a tym bardziej współpracy regionalnej w Europie Środkowo-Wschodniej. W *Manifestie* z 2015 r. zwrócono jednak uwagę, w odrębnym punkcie, na

³⁴ APP ISP PAN, 1.42/1, Partia Republikańska, *Program Republikanów*,: <https://web.archive.org/web/20210624203443/https://republikanie.org.pl/program/> [dostęp: 21.05.2023].

³⁵ APP ISP PAN, 1.117/12, Partia Zieloni, *Zielony Manifest*, <http://www.zieloni.pl> [dostęp 12.11.2015].

³⁶ APP ISP PAN, 1.117/13, Partia Zieloni, *Uchwała w sprawie polityki bezpieczeństwa*, [2016], <http://partiazieloni.pl/program/uchwala-w-sprawie-polityki-bezpieczenstwa/> [dostęp: 27.04.2017 r.].

³⁷ APP ISP PAN, 1.117/13, Partia Zieloni, *Zielony Manifest 2.0, przyjęty podczas X Kongresu Partii Zieloni*, Warszawa, 21.02.2016.

³⁸ APP ISP PAN, 1.117/15, Partia Zieloni, *Zielone Sejmiki 2018. Pełen program Partii Zieloni na wybory do sejmików wojewódzkich w 2018*.

³⁹ APP ISP PAN, 1.117/15, Partia Zieloni, *Ekologicznie demokratycznie solidarnie. Program*, 2018.

⁴⁰ APP ISP PAN, 1.117/16, Partia Zieloni, *O co walczą europejscy Zieloni. Priorytety Europejskiej Partii Zielonych w wyborach do Parlamentu Europejskiego*. <https://partiazieloni.pl/o-co-walcza-europejscy-zieloni/> [dostęp: 20.03.2019].

⁴¹ APP ISP PAN, 1.117/16, Partia, Zieloni, *Postulaty do Sejmu*, <https://partiazieloni.pl/postulaty-do-sejmu/> [dostęp: 11.10.2019].

⁴² APP ISP PAN, 1.117/19, Partia Zieloni, *Zielony plan odbudowy*, Biuro Krajowe Partii Zieloni, Warszawa-Wrocław 2022.

⁴³ APP ISP PAN, 1.117/20, Zieloni, *Zielona Wizja Polski*, [2023], <https://partiazieloni.pl/zielona-moc/>.

znaczenie polityki międzynarodowej w kontekście dobra planety⁴⁴. Interesującym aspektem programu jest pojawienie się postulatu rozszerzenia UE w kierunku wschodnim. Ponadto, w dokumencie wyartykułowano potrzebę poprawy stosunków bilateralnych z zachodnim sąsiadem – Niemcami. Zieloni w wyborach w 2023 r. startowali z listy KKW Koalicja Obywatelska PO, .N i PL Zieloni⁴⁵.

PLATFORMA OBYWATELSKA RP

W 2015 r. Platforma Obywatelska opublikowała program *Polska przyszłości*, w którym dokonano szerokiej analizy obszaru „polityki zagranicznej i europejskiej”⁴⁶. W przedstawionym dokumencie podkreślono istotę i jednocześnie konieczność dalszej integracji Polski z państwami europejskimi. Spośród przedstawionych formatów współpracy szczególną wagę przywiązywano do Trójkąta Weimarskiego.

Platforma Obywatelska wskazuje również na inne obszary współpracy w regionie, które obejmują państwa sąsiadujące z Polską lub wykazujące zbieżne interesy dotyczące regionu. W szczególności wymienione zostały Grupa Wyszehradzka, kraje bałtyckie, Rumunia i Bułgaria. Wybór tych państw wydaje się nieprzypadkowy i może być interpretowany jako odniesienie do potencjalnych planów dotyczących powstania Inicjatywy Trójmorza lub Bukaresztańskiej Dziewiątki (B9).

Już dziś Polska odgrywa bardzo ważną rolę w regionie, budując kluczowe koalicje w negocjacjach europejskich z udziałem Węgier, Czech i Słowacji. W sprawie funduszy europejskich, polityki energetycznej czy ostatnio polityki migracyjnej Polska jako lider forsuje interesy nie tylko Grupy Wyszehradzkiej, ale także Rumunii, Bułgarii i krajów bałtyckich. Współpraca regionalna była i pozostanie naszym priorytetem⁴⁷.

Istotnym z punktu widzenia Platformy Obywatelskiej dla realizacji polityki zagranicznej w regionie Europy pozostaje także Partnerstwo Wschodnie.

Będziemy realizować nasz strategiczny cel, jakim jest postępująca integracja państw Europy Wschodniej i Kaukazu Południowego, a więc przede wszystkim Ukrainy, Mołdawii i Gruzji z Unią Europejską⁴⁸.

⁴⁴ Partia Zieloni, *Zielony Manifest*, op. cit.

⁴⁵ Wspólny program Koalicji Obywatelskiej został omówiony w części poświęconej Platformie Obywatelskiej.

⁴⁶ APP ISP PAN 1.47/15, Platforma Obywatelska, *Polska przyszłości. Program Platformy Obywatelskiej*, 2015, s. 65–71.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 68.

⁴⁸ *Ibidem*.

Kolejny program – *Polska obywatelska 2.0* – udostępniony został w formie zbioru postulatów na oficjalnej stronie internetowej partii w 2016 r.⁴⁹. Pośród nich znalazł się fragment poświęcony polityce zagranicznej, zatytułowany *Polska, Europa, świat*. Przedstawiono w nim propozycje dotyczące potrzeby ożywienia relacji z Francją i Niemcami w ramach Trójkąta Weimarskiego, jak również Partnerstwa Wschodniego.

W 2017 r. w związku z nadchodzącymi wyborami samorządowymi został opublikowany program wyborczy *Polska Samorządna*⁵⁰. Program ten, podobnie jak manifest *Bliżej ludzi*, powstały w ramach prozumienia z Nowoczesną w marcu 2018 r., nie uwzględnia kwestii dotyczących polityki zagranicznej.

Rok 2019, w którym odbyły się wybory do Parlamentu Europejskiego, obfitował w różnorodne dokumenty programowe zarówno samej partii, jak i zawartej na ten czas Koalicji Europejskiej. Zawierały one wizje dotyczące Polski i Europy oraz raporty dotyczące polityki państwa. Najważniejsze z nich to: Deklaracja Koalicji Europejskiej *Przyszłość Polski. Wielki Wybór*⁵¹, Deklaracja o powołaniu Koalicji Europejskiej *PO PSL. SLD .N Zieloni*⁵², *#SzóstkaSchetyny*⁵³, *Silna Polska, odnowiony Zachód. Dyplomacja w służbie obywatelom. Program polityki zagranicznej Platformy Obywatelskiej*⁵⁴, Program Koalicji Obywatelskiej, *Twoja Polska*⁵⁵.

W programie polityki zagranicznej pojawia się po raz pierwszy termin „Inicjatywa Trójmorza”. Warto jednak zauważyć, że w tym kontekście tekst zawiera elementy o charakterze dyskusji politycznej, stanowiące próbę kontynuacji obecnych w wielu programach międzypartyjnych rozliczeń.

Tak mylnie rozumiana suwerenność musiała prowadzić – pod płaszczykiem deklaracji o strategicznych relacjach ze Stanami Zjednoczonymi i przy propa-

⁴⁹ APP ISP PAN, 1.47/16, Platforma Obywatelska, *Polska 2.0. Deklaracja programowa Platformy Obywatelskiej*, 2016.

⁵⁰ APP ISP PAN, 1.47/17, Platforma Obywatelska, *Polska Samorządna*, 2017.

⁵¹ APP ISP PAN, 2.4.4./3, Koalicja Europejska, *Deklaracja. Przyszłość Polski. Wielki Wybór*, 2019.

⁵² APP ISP PAN, 2.4.4./3, Koalicja Obywatelska, *Deklaracja o powołaniu Koalicji Europejskiej PO PSL. SLD .N Zieloni*, 24.02.2019.

⁵³ APP ISP PAN, 2.2.10/5, Koalicja Obywatelska, *#SzóstkaSchetyny*, 2019. Został on przedstawiony podczas Forum Programowego Koalicji Obywatelskiej w dn. 13.07.2019.

⁵⁴ APP ISP PAN, 1.47/19, Platforma Obywatelska, *Silna Polska, odnowiony Zachód. Dyplomacja w służbie obywatelom. Program polityki zagranicznej Platformy Obywatelskiej*, lipiec 2019.

⁵⁵ APP ISP PAN, 2.2.10/5, Koalicja Obywatelska PO .N iPL Zieloni, *Twoja Polska. Program Koalicji Obywatelskiej*, Warszawa 2019. Przedstawiony został podczas konwencji Koalicji Obywatelskiej 6 września 2019 r.

gandowym rozděciu Inicjatywy Trójmorza – do marginalizacji Polski w świecie, a nawet do faktycznego promowania agendy Rosji w Europie⁵⁶.

Mimo to partia dostrzega potrzebę aktywizacji polskiej polityki w regionie, a jako główny priorytet wskazuje współpracę z państwami nordyckimi i bałtyckimi. Wybór tego obszaru nie wydaje się przypadkowy, ponieważ w 2018 r. państwa te powołały Nową Ligę Hanzeatycką (Hanza 2.0), której głównymi celami są reforma systemu Europejskiego Mechanizmu Stabilności oraz ochrona interesów państw północnej Europy.

Będziemy prowadzić nową aktywną politykę regionalną w obszarze bałtyckim i środkowoeuropejskim (...), zwłaszcza poprzez: podjęcie działań na rzecz systemowego wzmocnienia dialogu i wielostronnej współpracy Polski z partnerami nordyckimi i bałtyckimi⁵⁷.

Drugim żywotnym interesem państwa w kontekście polityki zagranicznej, według Platformy, jest dalsza integracja Polski z państwami regionu w istniejących już formatach współpracy międzynarodowej:

Zainicjowanie z partnerami dialogu strategicznego na temat optymalizacji istniejących struktur kooperacji wielostronnej w regionie, czyli Grupy Wyszehradzkiej, Inicjatywy Trójmorza i bukareszteńskiej dziewiątki państw wschodniej flanki NATO⁵⁸.

W programie Koalicji Obywatelskiej z 2019 r. *Twoja Polska* również poruszono temat polityki zagranicznej, choć w mniejszym zakresie, niż przedstawiono to w programie *Silna Polska, odnowiony Zachód*. Zawarto w nim postulat współpracy z największymi państwami UE, szczególnie z Niemcami i Francją. W tym kontekście Koalicja odnosi się do Trójkąta Weimarskiego, uważając tę formację za gwaranta zwiększenia prestiżu i roli Polski w regionie:

Powrócimy do bliskiej współpracy w gronie największych państw Unii, w tym szczególnie z Niemcami i Francją, a dla krajów regionu staniemy się godnym reprezentantem i cenionym sojusznikiem. Dzięki temu będziemy naturalnym łącznikiem państw największych i mniejszych, Europy Zachodniej i Środkowej, Bałtyckiej i Naddunajskiej⁵⁹.

W kontekście bezpieczeństwa regionalnego kluczową rolę we współpracy wciąż odgrywa Pakt Północnoatlantycki. Koalicja deklaruje

⁵⁶ Platforma Obywatelska, *Program polityki zagranicznej...*, s. 11.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 36.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Platforma Obywatelska, *Twoja Polska...*, s. 43.

gotowość do wspierania wszelkich form kooperacji w ramach Unii Europejskiej, które będą rozwijać zdolności obronne państw członkowskich w zgodzie z NATO⁶⁰. Jednocześnie niniejszy dokument nie zawiera bezpośredniego odniesienia do Inicjatywy Trójmorza.

Koalicja Obywatelska, w której skład wchodzi Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska i Zieloni, przed wyborami parlamentarnymi w 2023 r. przedstawiła program *100 konkretów na pierwsze 100 dni*⁶¹. Tylko w niewielkim stopniu poruszono w nim kwestie polityki zagranicznej (głównie w kontekście UE). Nie ma żadnej wzmianki o współpracy w regionie Europy Środkowo-Wschodniej⁶².

POLSKIE STRONNICTWO LUDOWE

W 2015 r. PSL przedstawiło program *Blisko Ludzkich Spraw. Deklaracja wyborcza PSL*⁶³. Niniejszy dokument porusza kwestie polityki zagranicznej w aspekcie Europy Środkowo-Wschodniej, wskazując na brak większej integracji w regionie:

W polityce zewnętrznej stajemy się krajem o pozycji adekwatnej do naszej wielkości i potencjału gospodarczego. Awansowaliśmy do grona podmiotów liczących się w UE i w NATO. Z drugiej jednak strony, nie udało nam się stworzyć większego współdziałania krajów Europy Środkowo-Wschodniej⁶⁴.

Pomimo wskazania na fiasko współdziałania w regionie partia nie przedstawiła planu pogłębienia współpracy w Europie Środkowo-Wschodniej.

W opublikowanym rok później dokumencie *Solidarny Rozwój. Tezy programowe na XII Kongres Polskiego Stronnictwa Ludowego*⁶⁵ w zakresie polityki zagranicznej skoncentrowano się na wizji polityki względem UE. Nie przedstawiono oczekiwań wobec roli Polski w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 36.

⁶¹ APP ISP PAN, 2.2.11/6, KKW Koalicja Obywatelska PO.N IPN Zieloni, *100 konkretów na pierwsze 100 dni*, wrzesień 2023.

⁶² Warto jednak wspomnieć, że program polityki zagranicznej PO z 2019 r. wciąż widnieje na stronie internetowej partii, chociaż nie jest umieszczony w zakładce „Program”.

⁶³ APP ISP PAN, 1.64/25, Polskie Stronnictwo Ludowe, *Blisko ludzkich spraw. Deklaracja wyborcza PSL. Wybory parlamentarne 2015*, 2015.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 31–31.

⁶⁵ APP ISP PAN, 1.64/26, Polskie Stronnictwo Ludowe, *Solidarny Rozwój. Tezy programowe na XII Kongres Polskiego Stronnictwa Ludowego*, Naczelny Komitet Wykonawczy PSL, 2016. Kongres odbył się 19 listopada 2016 r.

Opublikowany w 2019 r. program *Nowy Zielony Ład* nie obejmuje zagadnień polityki zagranicznej⁶⁶. Jednak w programie *Łączymy Polaków*⁶⁷, z tego samego roku, zaprezentowanym w ramach Koalicji Polskiej wraz z ruchem Kukiz'15 wyrażono konieczność zacieśniania relacji z państwami partnerami, z którymi Polska współtworzy NATO, UE oraz ONZ. Koalicja Polska jest zainteresowana także współpracą w ramach Trójkąta Weimarskiego oraz Grupy Wyszehradzkiej:

Jednym z najważniejszych zadań polityki międzynarodowej naszego rządu będzie odbudowanie współpracy w ramach Trójkąta Weimarskiego i przywrócenie realnej współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej⁶⁸.

Należy dodać, że w programie z przełomu 2021 i 2022 r. PSL postulowało utworzenie grupy Północ-Południe (składającej się z Hiszpanii, Włoch, Francji, Niemiec, Polski i Szwecji), a także ponownie zwracało uwagę na potrzebę przywrócenia współpracy w ramach V4 i Trójkąta Weimarskiego⁶⁹.

Polskie Stronnictwo Ludowe do wyborów w 2023 r. przystąpiło wraz z Polską 2024 Szymona Hołowni. PSL opublikowało własny program, który jest zmienioną wersją poprzedniego programu⁷⁰. Zostają w niej powtórzone postulaty dotyczący współpracy w ramach V4, Trójkąta Weimarskiego oraz grupy Północ-Południe.

POROZUMIENIE JAROSŁAWA GOWINA, POROZUMIENIE

#EnergiaMiast. Program polityczny partii Porozumienie Jarosława Gowina (2019)⁷¹ nie ustosunkowuje się do Inicjatywy Trójmorza. Z kolei drugi program partii, wciąż aktualny, *Polityka OdNowa. Program Porozumienia Jarosława Gowina* (2021)⁷² odnosi się do niej bezpośrednio:

⁶⁶ APP ISP PAN, 1.64/19, Polskie Stronnictwo Ludowe, *Nowy Zielony Ład*, 2019, <https://web.archive.org/web/20190331043634/https://www.psl.pl/program/> [dostęp: 15.09.2023]

⁶⁷ APP ISP PAN, 2.2.10/1, KW Polskie Stronnictwo Ludowe, *Łączymy Polaków*, 2019. Dokument ten sygnowany jest również logiem Koalicji Polskiej.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 24.

⁶⁹ APP ISP PAN, 1.64/32, PSL Koalicja Polska, *Program*. Datę publikacji (między październikiem 2021 – lutym 2022) ustalono na podstawie elementów programu, s. 30-31.

⁷⁰ APP ISP PAN, 2.2.11/2, KKW Trzecia Droga PSL-PL2050 Szymona Hołowni, *Program Polskiego Stronnictwa Ludowego*, [2023].

⁷¹ APP ISP PAN, 1.55/6, Porozumienie Jarosława Gowina, *#EnergiaMiast. Program polityczny partii Porozumienie Jarosława Gowina*, 2019.

⁷² APP ISP PAN, 1.55/8, Porozumienie Jarosława Gowina, *Polityka OdNowa. Program Porozumienia Jarosława Gowina. Program Partii „Porozumienie Jarosława Gowina 2021–2024”*, 2024.

Unia Europejska oraz Pakt Północnoatlantycki to nie jedyne punkty odniesienia Polski. Jesteśmy za rozwijaniem również i innych formatów współpracy regionalnej, takich jak np. Trójmorze czy też Grupa Wyszehradzka. Formaty te rozumiemy jednak nie jako alternatywę, ale jako środki służące wzmocnieniu naszej pozycji w ramach UE i NATO⁷³.

PRAWO I SPRAWIEDLIWOŚĆ

W okresie 2014–2023 Prawo i Sprawiedliwość wykazało największe zainteresowanie Inicjatywą Trójmorza spośród wszystkich partii.

W 2014 r. partia opublikowała dwa istotne dokumenty o charakterze programowym, tj.: *Silne rolnictwo, zdrowa żywność, nowoczesna wieś. Program Rolny Prawa i Sprawiedliwości*⁷⁴ oraz *Zdrowie. Praca. Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014*⁷⁵. W pierwszym dokumencie brak jest odniesień do polityki zagranicznej. W drugim znajduje się diagnoza ówczesnego stanu faktycznego w zakresie polityki zagranicznej, wskazująca jednocześnie na zainteresowanie partii regionem Europy Środkowo-Wschodniej.

Po pierwsze, Polska czerpie swą siłę z siły regionu Europy Środkowej i Wschodniej i poprzez to wzmocnia potencjał całej Europy. Rząd Prawa i Sprawiedliwości będzie prowadził politykę nastawioną na budowę podmiotowości i wolności państw naszej regionalnej przestrzeni politycznej. Widzimy to jako obraz czterech kręgów koncentrycznych, których Polska może być zwornikiem: zachodnioeuropejskiego, bałtycko-nordyckiego, wschodniego i południowego. Nasza koncepcja jest otwarta i zapraszająca. Oznacza to pogłębienie naszych relacji w Grupie Wyszehradzkiej, obszarze Karpat, basenie Morza Bałtyckiego i na Bałkanach⁷⁶.

Wydaje się, że powyższy fragment może służyć jako egzemplifikacja koncepcji formacji politycznej, następnie urzeczywistnionej w postaci Inicjatywy Trójmorza. Nie jest to jednak jedyny fragment sugerujący zwrócenie uwagi partii na ten region Europy.

Naszym celem będzie wejście całego obszaru Europy Wschodniej na ścieżkę członkostwa w Unii Europejskiej. Zaproponujemy nowe pogłębione instrumenty współpracy z państwami tego obszaru, dwustronne i międzynarodowe, które realnie będą zbliżały je do integracji transatlantyckiej⁷⁷.

⁷³ *Ibidem*, s. 11.

⁷⁴ APP ISP PAN, 1.72/14, Prawo i Sprawiedliwość, *Silne rolnictwo, zdrowa żywność, nowoczesna wieś. Program rolny Prawa i Sprawiedliwości*. IV Kongres Prawa i Sprawiedliwości, Warszawa, 15.02.2014.

⁷⁵ APP ISP PAN, 1.72/14, Prawo i Sprawiedliwość, *Zdrowie, Praca, Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014*, Warszawa 2014.

⁷⁶ *Ibidem*, s. 155.

⁷⁷ *Ibidem*.

Do wyborów w 2015 r. partia podchodziła z wyżej omówionymi programami opublikowanymi w 2014 r. Warto jednak zauważyć, że w dniach 3–5 lipca 2015 r. w Katowicach odbyła się konwencja programowa, w której to materiałach konferencyjnych znalazły się ważne informacje na temat koncepcji polityki zagranicznej tejże partii. Jak wskazał Witold Waszczykowski:

Musimy odtworzyć solidarność regionu i zbudować koalicję państw Europy Środkowej, która we wszystkich instytucjach międzynarodowych, a szczególnie w Unii Europejskiej, będzie wywierała presję na stosowanie prawa międzynarodowego, na nieuznawanie zmian dokonanych siłą i na sankcjonowanie agresora⁷⁸.

Powyższy fragment jest istotny, gdyż można zauważyć w nim ewolucję koncepcji „sojuszu” państw Europy Środkowo-Wschodniej. Zdaniem Kazimierza M. Ujazdowskiego nieskuteczność działalności UE niejako wsparła kształtowanie się koalicji państw Europy Środkowej jako formatu współpracy wewnątrz UE.

Wspólny interes państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej przemawia za inwestycjami w infrastrukturę komunikacyjną zarówno w skali całego regionu (Kłajpeda-Białystok-Lublin-Rzeszów-Koszycy-Debreczyn-Oradea-Calafar-Sofia-Saloniki), jak i w połączenia bilateralne⁷⁹.

W lipcu zorganizowano Konwencję Programową Prawa i Sprawiedliwości i Zjednoczonej Prawicy w Katowicach. Materiały konferencyjne *Myśląc Polska 2015–2019* są niejako podsumowaniem działalności i przyjętych perspektyw partii w latach 2015–2019. Zagadnienie Trójmorza pojawiło się podczas sesji „Polska jako aktywny gracz globalny i regionalny”. Ponadto w materiałach konferencyjnych znajduje się krótki artykuł autorstwa Krzysztofa Szczerskiego pt.: *Dlaczego Trójmorze się udało?* W tymże tekście autor przekonuje, że Inicjatywa jest wciąż na etapie kształtowania, ale budzi spore zainteresowanie zarówno w Europie, jak i poza nią. Zdaniem Szczerskiego Inicjatywa Trójmorza wyrosła samodzielnie na gruncie naszego regionu⁸⁰ i jest odpowiedzią na potrzeby państw w nim uczestniczących. Warto dodać, że Trójmorzu został poświęcony osobny panel dyskusyjny.

⁷⁸ APP ISP PAN, 1.72/15, W. Waszczykowski, *Bezpieczna Polska*, [w:] Prawo i Sprawiedliwość, *Myśląc Polska. Konwencja Programowa Prawa i Sprawiedliwości oraz Zjednoczonej Prawicy, Katowice, 3–5 lipca 2015 r. Materiały Konferencyjne*, oprac. P. Gliński, 2015, s. 79.

⁷⁹ K.M. Ujazdowski, *Podmiotowy charakter Europy Środkowej*, [w:] *Myśląc Polska*, 2015, s. 83.

⁸⁰ APP ISP PAN, 1.72/19, Prawo i Sprawiedliwość, *Myśląc Polska, 5–7 lipca 2019 r., Katowice. Konwencja Programowa Prawa i Sprawiedliwości oraz Zjednoczonej Prawicy. Materiały Konferencyjne*, oprac. P. Gliński wraz z zespołem, 2019, s. 177.

W programie *Polski model państwa dobrobytu* (2019) Inicjatywa Trójmorza jest istotnym dla autorów aspektem polskiej polityki zagranicznej, a w szczególności polityki regionalnej⁸¹. W kontekście celów współpracy międzynarodowej napisano:

Niezbędne są również nowe międzynarodowe projekty rozwojowe. W tym kontekście rozwijamy projekt Trójmorza, który jest obecnie jednym z najważniejszych strategicznych projektów w zakresie polityki zagranicznej. Zbudowanie silnych połączeń infrastrukturalnych obejmujących państwa Trójmorza przyczyni się do wzmocnienia UE jako całości, ale również zwiększy atrakcyjność tego obszaru dla Stanów Zjednoczonych i Chin oraz może przyczynić się do integracji państw Partnerstwa Wschodniego ze strukturami europejskimi⁸².

Ponownie o Trójmorzu mowa jest w części poświęconej polityce zagranicznej i obronnej:

Do państw członkowskich Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego adresowane były także projekty takie jak: Trójmorze, Format Bukaresztański, współpraca nordycko-bałtycka. Łączyła je wola wykorzystania przestrzeni geopolitycznej jaką stanowi Międzymorze. Projekty miały jednak odmienny charakter – Trójmorze bardziej ekonomiczny i infrastrukturalny, a Format Bukaresztański o charakterze wojskowym. Obie te inicjatywy związane były z aktywnością Prezydenta Andrzeja Dudy i miały swój mocny kontekst amerykański⁸³.

Trójmorze – jak wyżej wskazano – ma charakter ekonomiczny i infrastrukturalny, a także wewnątrzunijny. Prawo i Sprawiedliwość widzi rolę Polski jako koordynatora współpracy w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Realizacja tego postulatu przewidywana jest poprzez dalsze zaangażowanie w inicjatywy, takie jak: V4, Format Bukaresztański, Europa Karpat czy właśnie Inicjatywa Trójmorza. W kontekście tej ostatniej przytoczyć należy jeszcze jeden fragment programu:

Będziemy dążyć do odnowienia formuły Trójkąta Weimarskiego oraz pogłębienia Inicjatywy Trójmorza w oparciu o Fundusz Trójmorza, sieci izb handlowo-przemysłowych oraz forum biznesu⁸⁴.

Reasumując, Inicjatywa Trójmorza zajmuje niezwykle istotne miejsce w programie Prawa i Sprawiedliwości w zakresie polskiej polityki

⁸¹ APP ISP PAN, 2.2.10/2, KW Prawo i Sprawiedliwość, *Polski model państwa dobrobytu. Program Prawa i Sprawiedliwości 2019*.

⁸² *Ibidem*, s. 126.

⁸³ *Ibidem*, s. 176.

⁸⁴ *Ibidem*, s. 185.

zagranicznej. Partia widzi potrzebę rozwijania współpracy gospodarczej, infrastrukturalnej czy energetycznej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, szczególnie poprzez Inicjatywę Trójmorza oraz inne idee z nią związane, np. Fundusz Trójmorza.

Kolejne dokumenty programowe PiS i Solidarnej Polski z 2021 r. – *Program Polski Ład*⁸⁵ i *Program Polski Ład dla Polskiej Wsi*⁸⁶ – obejmują postulaty jedynie o charakterze wewnątrz krajowym, brak jest w niniejszych materiałach wzmianki o polityce zagranicznej.

W programie *Bezpieczna Przyszłość Polaków*⁸⁷ przedstawionym we wrześniu 2023 r. Inicjatywa Trójmorza jest już wspomniana w części poświęconej dotychczasowym osiągnięciom. W kontekście polityki bezpieczeństwa podkreślono wagę współpracy w tym wymiarze:

W wymiarze postulatów politycznych doktryna śp. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego odrzuca zarówno koncepcje świata rosyjskiego (ruskij mir), jak i niemiecka wizje środkowej Europy (Mitteleuropa). Zakłada, iż nie można opierać polskiej polityki na założeniu ustępowania silniejszym, a szczególnie wpisywania się w główny nurt polityki niemieckiej. W tej doktrynie obowiązkiem jest budowanie silnej i stabilnej podmiotowości Rzeczypospolitej, zarówno w wymiarze pozycji międzynarodowej, jak i statusu. Polska winna być inspiratorem i przykładem dla państw Trójmorza, z którymi relacje należy budować, o wspólnotę losu geopolitycznego, tożsamość interesów oraz wzajemne zaufanie⁸⁸.

Natomiast w kontekście dotychczasowego pogłębienia więzi sojusznicznych wspomniano o niej następująco:

MSZ podejmował na przestrzeni lat 2015–2023 liczne inicjatywy mające zwiększyć poziom bezpieczeństwa Polski: pogłębianie więzi transatlantyckich, budowa Trójmorza, wzmacnianie polityki odstraszania i obrony NATO, budowano poparcie polityczne dla Ukrainy, realnie wpływało na kształt polityki bezpieczeństwa NATO wobec Rosji, aktywne działania w formacie Bukaresztańskiej Dziewiątki (B9), Trilog Polska–Rumunia–Turcja, powołanie Ryskiej Czwórki (R4) i Trójkąta Lubelskiego⁸⁹.

Inicjatywa Trójmorza jest w tym programie wymieniona również w kontekście budowy nowych połączeń infrastrukturalnych, takich jak CPK⁹⁰, kolej dużych prędkości w ramach Grupy Wyszehradzkiej czy połączenia kolejowe Rail Baltica i Rail Carpatia⁹¹. Osobno, szerzej,

⁸⁵ APP ISP PAN, 1.72/21, Prawo i Sprawiedliwość, Solidarna Polska, *Polski Ład*, 2021.

⁸⁶ APP ISP PAN, 1.72/2, Prawo i Sprawiedliwość, *Polski Ład dla Polskiej Wsi*, 2021.

⁸⁷ APP ISP PAN, 2.2.11/4, KW Prawo i Sprawiedliwość, *Bezpieczna Przyszłość Polaków*, [2023].

⁸⁸ *Ibidem*, s. 86.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 100.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 74.

⁹¹ *Ibidem*, s. 211.

wspomniana jest wymiana kulturalna poprzez rozszerzenie działalności Instytutu Literatury:

Rozszerzymy działalność Instytutu Literatury o periodyk oraz (zapoczątkowany w tym roku) nurt działalności twórczej i promocyjnej, poświęcony historycznej idei Trójmorza przez: rozszerzenie kwartalnika „Trimarium” o nowe redakcje w Bułgarii, Słowacji i Chorwacji; utworzenie Biblioteki Trimarium (seria: Historia i literatura); utworzenie wakacyjnego programu edukacyjnego dla studentów/ doktorantów Trimarium (historia i kultura); utworzenie stałych rezydencji dla uczonych historyków i literaturoznawców Trimarium⁹².

SOJUSZ LEWICY DEMOKRATYCZNEJ

Do wyborów parlamentarnych 2015 r. SLD podchodził w ramach Koalicyjnego Komitetu Wyborczego Zjednoczonej Lewicy, który to ogłosił swój własny program⁹³. Znajduje się w nim część dotycząca polityki zagranicznej, w której zawarto kwestie, takie jak: współpraca w ramach organizacji międzynarodowych czy potrzeba pogłębionej integracji gospodarczej. Chociaż dokument nie zawiera odniesień *stricto* do Inicjatywy Trójmorza, można tam odnaleźć jedynie postulat zwiększonej współpracy w regionie.

Rozwój wszechstronnej współpracy z sąsiadami. Wzmacnianie bliskich relacji z Niemcami, państwami Grupy Wyszehradzkiej i republikami bałtyckimi, jak również aktywna polityka wschodnia. Dążenie do stabilizacji i pozytywnego rozwoju stosunków z Federacją Rosyjską (zwłaszcza w wymiarze społecznym i ekonomicznym), wsparcie dla rozwoju Ukrainy, współpraca sąsiedzka z Białorusią⁹⁴.

Warto dodać, że w tym czasie wciąż aktualny był program SLD z 2011 r. *Jutro bez granic*⁹⁵, w którym wymieniono cele polityki zagranicznej, oparte na trzech filarach: „polityce europejskiej, relacjach z sąsiadami oraz pozostałymi państwami regionu Europy Środkowej i Wschodniej i wreszcie stosunkach euroatlantyckich”⁹⁶. W kontekście relacji w regionie podkreślono:

Rozwój – jako stałego elementu polskiej polityki zagranicznej – stosunków z pozostałymi bliższymi i dalszymi sąsiadami Europy Środkowej i Wschodniej

⁹² *Ibidem*, s. 196–197.

⁹³ APP ISP PAN, 2.2.9/6, KKW Zjednoczona Lewica SLD+TR+PPS+UP+Zieloni, *Program wyborczy*, pod red. B. Machalicy, 2015.

⁹⁴ *Ibidem*, s. 48.

⁹⁵ APP ISP PAN, 1.96/13, Sojusz Lewicy Demokratycznej, *Jutro bez obaw. Program dla Polski*, Rada Krajowa SLD, Warszawa 2011.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 76.

(...) W dalszym ciągu należy zacieśniać współpracę w ramach Grupy Wyszehradzkiej oraz przyspieszać proces pojednania w relacjach⁹⁷.

W kolejnych latach SLD opublikowała następujące dokumenty programowe: *Godne życie, sprawiedliwa i nowoczesna Polska* (program przyjęty podczas kongresu partii 23 stycznia 2016 r.), *Przywróćmy normalność. Godne życie, sprawiedliwa i normalna Polska. Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Materiał do dyskusji wewnątrzpartyjnej w 2017*⁹⁸, *Silny samorząd, demokratyczna Polska. Program samorządowy Sojuszu Lewicy Demokratycznej*⁹⁹ w 2018 r.⁹⁹, Uchwała Krajowej Konwencji SLD z 16 lutego 2019 r., *Deklaracja europejska Sojuszu Lewicy Demokratycznej*¹⁰⁰, *Polska jutra. Główne postulaty Lewicy. Łączy nas przyszłość*¹⁰¹, oraz już jako Nowa Lewica – *Przyszłość jest teraz. Priorytety programowe Nowej Lewicy. Materiał do dyskusji*¹⁰².

W powyższych dokumentach brak jest wątku dotyczącego polityki Polski w regionie, w tym również Inicjatywy Trójmorza. Ponadto zauważono, że programy nie zawierały postulatów dotyczących polityki zagranicznej, co stanowi pewnego rodzaju regres w porównaniu do programu *Jutro bez obaw* z 2011 r. Wyjątkiem jest materiał konferencyjny *Przyszłość jest teraz*, w którym znajduje się rozdział zatytułowany *Odważna Europa*. Jednak postulaty zawarte w nim nie odnoszą się do roli Polski w regionie.

Nowa Lewica do wyborów w 2023 r. stanęła z nowym programem¹⁰³, w którym w kontekście polityki zagranicznej przede wszystkim poruszone są kwestie związane z Unią Europejską, wojny w Ukrainie oraz współpracy z USA i NATO. Pojawia się też postulat dotyczący zacieśnienia współpracy w regionie Morza Bałtyckiego, przede wszystkim w wymiarze bezpieczeństwa¹⁰⁴.

⁹⁷ *Ibidem*, s. 83.

⁹⁸ APP ISP PAN, 1.96/19, Sojusz Lewicy Demokratycznej, *Przywróćmy normalność. Godne życie, sprawiedliwa i normalna Polska. Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Materiał do dyskusji wewnątrzpartyjnej*, 2017. Partia po dyskusji nad tym dokumentem miała przyjąć nowy program podczas Rady Krajowej SLD w grudniu 2017 r. Jednak tak się nie stało.

⁹⁹ APP ISP PAN, 1.96/20, Sojusz Lewicy Demokratycznej, *Silny samorząd, demokratyczna Polska. Program samorządowy Sojuszu Lewicy Demokratycznej 2018*, pod red. S. Gajewskiego, 2018.

¹⁰⁰ APP ISP PAN, 1.96/21, Sojusz Lewicy Demokratycznej, Uchwała Krajowej Konwencji SLD z 16 lutego 2019 r., *Deklaracja europejska*.

¹⁰¹ APP ISP PAN, 2.2.10/3, KW Sojusz Lewicy Demokratycznej, *Polska jutra. Główne postulaty Lewicy. Łączy nas przyszłość*, 2019.

¹⁰² APP ISP PAN, 1.96/23, Nowa Lewica, *Przyszłość jest teraz. Priorytety programowe Nowej Lewicy. Materiał do dyskusji. Kongres Nowej Lewicy*, Warszawa, 09.10.2021.

¹⁰³ APP ISP PAN, 2.2.11/3, KW Nowa Lewica, *Program Wyborczy*, 2023.

¹⁰⁴ *Ibidem*, s. 29–33.

SOLIDARNA POLSKA

Solidarna Polska samodzielnie nie opublikowała całościowego programu politycznego, jedynie w 2021 r. wraz z PiS wydała *Program Polski Ład*¹⁰⁵, który dotyczy przede wszystkim polityki krajowej. W 2023 r. doszło do formalnego powołania nowej partii politycznej – Suwerennej Polski. Partia w swojej deklaracji na temat polityki zagranicznej skoncentrowała się jedynie na relacjach z Unią Europejską¹⁰⁶.

WIOSNA, WIOSNA ROBERTA BIEDRONIA

W trakcie swojej działalności partia ta opublikowała programy *Europa dla Ciebie. Europejski Program Wiosny*¹⁰⁷ oraz *Nowa Umowa dla Polski. Umowa Biedronia, Nowa Umowa dla Polski*¹⁰⁸. Przeanalizowane źródła nie zawierały istotnych informacji dotyczących Inicjatywy Trójmorza, roli Polski w regionie Europy Środkowo-Wschodniej czy polityki zagranicznej. Zamiast tego skupiano się głównie na postulatach dotyczących polityki krajowej.

TRÓJMORZE W KAMPANIACH PREZYDENCKICH

KAMPANIA PREZYDENCKA 2015

Wybory prezydenckie w 2015 r. odbyły się w dwóch turach: 10 maja i 25 maja, przed I Szczytem Inicjatywy Trójmorza (24–25 sierpnia 2016 r.), jak również przed nieformalnym spotkaniem inicjującym Inicjatywę, które miało miejsce w Nowym Jorku 29 września 2015 r. Pomimo tych faktów autorzy uznali, że istotne i interesujące z perspektywy obecnej współpracy państw było zbadanie poglądów i otwartości kandydatów na urząd Prezydenta RP w kontekście pomysłu szerszej integracji w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Andrzej Duda

Główne postulaty wyborcze Andrzeja Dudy zostały przedstawione w *Umowie programowej Andrzeja Dudy z Polakami: Rodzina–Praca–*

¹⁰⁵ Został on już omówiony w części poświęconej Prawu i Sprawiedliwości.

¹⁰⁶ APP ISP PAN, 1.108/1, Suwerenna Polska, *Deklaracja*, [2023]. Deklaracja ta jest najpewniej tożsama z deklaracją *Solidarnej Polski*.

¹⁰⁷ APP ISP PAN, 2.4.4/2, KW Wiosna Roberta Biedronia, *Europa dla Ciebie. Europejski Program Wiosny*, 2019.

¹⁰⁸ APP ISP PAN, 1.20/2, Wiosna, *Umowa Biedronia. Nowa Umowa dla Polski*, 2019.

–*Bezpieczeństwo–Dialog*¹⁰⁹. Dokument ten jednak w niewielkim stopniu dotyczył polityki zagranicznej. W jednym z punktów wspomniano jedynie: „Będę prezydentem Polski przyszłości. Silnego, sprawnego państwa w centrum zjednoczonej Europy”¹¹⁰.

Dla rozszerzenia kwerendy autorzy skorzystali również z szeregu materiałów prasowych. Pojawiają się w nich wzmianki o „sile sojuszy”, rozszerzeniu Grupy Wyszehradzkiej oraz konieczności wzmocnienia polskiej polityki zagranicznej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Trzeba wrócić do rzetelnej pracy w Grupie Wyszehradzkiej i razem rozbudowywać sojusz europejski¹¹¹.

Polska polityka zagraniczna powinna być ukierunkowana na realizację naszej racji stanu oraz na dobre relacje z sąsiadami i państwami Europy Środkowo-Wschodniej¹¹².

Powinniśmy szukać wspólnych płaszczyzn, powinniśmy powrócić do pracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej, którą trzeba odnowić¹¹³.

Bronisław Komorowski

W trakcie wyborów komiet wyborczy Bronisława Komorowskiego opublikował dwie broszury – *6 priorytetów Prezydenta Bronisława Komorowskiego*¹¹⁴ oraz broszurę wyborczą *Wybierz zgodę i bezpieczeństwo*¹¹⁵. W kontekście polityki zagranicznej przywoływane są najczęściej UE oraz NATO. Często wyrażanym poglądem, również w programie wyborczym, była dalsza kontynuacja integracji w regionie Europy: „Filarem pomyślności i pozycji międzynarodowej Polski jest także nasza obecność w Unii Europejskiej. Chcę, by Polska aktywnie uczestniczyła w pogłębianiu europejskiej integracji. To najlepszy sposób na rozwój gospodarczy i cywilizacyjny naszego kraju. Nie sposób budować silnej Polski w opozycji do Unii Europejskiej”¹¹⁶.

¹⁰⁹ *Umowa programowa Andrzeja Dudy z Polakami: Rodzina-Praca-Bezpieczeństwo-Dialog*, [w:] *Wybory prezydenckie. Programy kandydatów*, red. I. Słodkowska, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2018, s. 38.

¹¹⁰ *Ibidem*, s. 43.

¹¹¹ *Nie brakuje mi odwagi!*, materiał ze strony internetowej, 28 lutego 2015.

¹¹² *Debata Prezydencka*, materiał ze strony internetowej, 17 maja 2015.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ *6 priorytetów Prezydenta Bronisława Komorowskiego*, [w:] *Wybory prezydenckie...*, s. 114.

¹¹⁵ *Wybierz zgodę i bezpieczeństwo*, [w:] *Wybory prezydenckie...*, s. 60.

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 62.

Janusz Korwin-Mikke

W kontekście polityki zagranicznej Janusz Korwin-Mikke w trakcie kampanii przedstawiał jedynie postulaty wybocze dotyczące wystąpienia Polski z UE oraz rozwiązania tej organizacji¹¹⁷.

Magdalena Ogórek

Na stronie internetowej kandydatki Magdaleny Ogórek został umieszczony program, którego kluczowe zagadnienia dotyczyły polityki krajowej. Znajdują się w nim jednak odniesienia do konfliktu zbrojnego w Ukrainie. W kontekście tego zagadnienia postulowana jest zmiana polskiej polityki wschodniej, w tym uwzględnienie wszystkich sąsiadów w prowadzonych negocjacjach, także Rosji.

Paweł Kukiz

Paweł Kukiz nie przedstawił jednolitego programu wyborczego podczas trwania kampanii. Zostały opublikowane jedynie listy proponowanych postulatów, z których żaden nie zawierał konkretnych odniesień do polityki zagranicznej.

KAMPANIA PREZYDENCKA 2020

Andrzej Duda

Jako jeden z pomysłodawców Inicjatywy Trójmorza Andrzej Duda uczynił ją elementem swojej kampanii wyborczej. W swoim programie *Obronimy Polskę Plus* zaznaczył: „Dzięki inicjatywie Trójmorza, Polska stała się ważnym partnerem dla Stanów Zjednoczonych w regionie. Nasz kraj ma również coraz większą rolę do odegrania w Unii Europejskiej”¹¹⁸. Szerzej tematyka ta pojawiła się w broszurze wyborczej *Prezydent Polskich Spraw*. W niej bowiem można znaleźć osobny łam prasowy o tytule *Trójmorze polska inicjatywa*, a w nim:

To była nasza inicjatywa, wspólna z prezydent Chorwacji Kolindą Grabar-Kitarović¹¹⁹. Prowadziłem ją na poziomie prezydentów. W sposób spokojny, za-

¹¹⁷ Programy wyborcze Janusza Korwin-Mikke opublikowane w: *Wybory prezydenckie...*, s. 67–69 i 70–83.

¹¹⁸ APP ISP PAN, 2.1.8/3, Andrzej Duda, *Obronimy Polskę Plus. Bezpieczeństwo i niezależność*, 2020, s. 5. Krótkim słowem komentarza należy wskazać, że Andrzej Duda bynajmniej nie postrzega Inicjatywy Trójmorza wyłącznie jako platformę współpracy regionu ze Stanami Zjednoczonymi.

¹¹⁹ Poprawna pisownia Kolinda Grabar-Kitarović.

chęcąc, namawiając wielkich partnerów, takich jak Prezydenta USA Donalda Trumpa. Stąd jego obecność w Warszawie i spotkanie ze wszystkimi Przywódcami Trójmorza¹²⁰.

Ponadto na tej samej stronie można odnaleźć krótki opis Inicjatywy Trójmorza:

Trójmorze to platforma współpracy prezydentów dwunastu państw położonych między Adriatykiem, Bałtykiem i Morzem Czarnym. Jej celem jest wzmacnianie spójności Unii Europejskiej poprzez zacieśnienie współpracy państw Europy środkowej¹²¹.

Rafał Trzaskowski

W swoich materiałach wyborczych Rafał Trzaskowski koncentrował się na polityce wewnętrznej państwa. Odniesienia do polityki zagranicznej zostały zawarte w programie *Nowa Solidarność*, skupiają się one na relacjach z UE i Republiką Federalną Niemiec¹²².

Krzysztof Bosak

W ulotce wyborczej *Bosak 2020* zawarta jest informacja, że Krzysztof Bosak w zakresie polityki zagranicznej ma „dokonać zmian w obszarach polityki zagranicznej i dyplomacji, by zapewnić Polsce suwerenność i zadbać o jej prawdziwe interesy”¹²³. Natomiast program kandydata *Nowy Porządek. Tezy Konstytucyjne* nie zawiera odniesień do Inicjatywy Trójmorza, a w obrębie polityki zagranicznej skupia się na zapewnieniu Polsce suwerenności.

Szymon Hołownia

W programie wyborczym *Nowy Prezydent. Wizja i konkrety prezydentury* Szymon Hołownia dość obszernie – jak na standardy wyborów prezydenckich – opisuje przyjętą przez siebie wizję polityki zagranicznej. Nacisk skierowany jest na kształtowanie bardzo dobrych relacji i współdziałania z państwami UE i NATO. Hołownia postrzega politykę zagraniczną także przez pryzmat klimatu oraz transformacji energetycznej. Wprost

¹²⁰ APP ISP PAN, 2.1.8/3, Andrzej Duda, *Prezydent Polskich Spraw. Trójmorze polska inicjatywa*, 2020.

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² W analizie wzięto również pod uwagę ulotkę *Silny Prezydent. Silna Polska* oraz broszurę *Polska* [APP ISP PAN, 2.1.8/9].

¹²³ APP ISP PAN, 2.1.8/2, Krzysztof Bosak, *Bosak 2020 – ulotka wyborcza*.

nie wypowiada się o Inicjatywie Trójmorza, jednak w jednym z fragmentów odnosi się do kwestii regionu Europy Środkowo-Wschodniej:

Polska musi odzyskać miejsce przy stole kreatora polityki wschodniej UE, z którego abdykowała. Bez wątplenia powinniśmy odbudować Trójkąt Weimarski (Polska Francja Niemcy). Innym kierunkiem powinno być odbudowanie relacji z sąsiadami z UE: Niemcami, Czechami, Słowacją i Litwą, państwami skandynawskimi, a także podejmowanie ambitnych działań wobec sąsiadów, którzy do tych struktur nie należą – przede wszystkim wobec Ukrainy i Białorusi¹²⁴.

W broszurze wyborczej *Ekipa Szymona Mazowieckie* powtórzona jest wizja polityki zagranicznej skoncentrowanej na stosunkach z Unią Europejską i państwami do niej należącymi¹²⁵.

Władysław Kosiniak Kamysz

W zakresie polityki zagranicznej Władysław Kosiniak-Kamysz zwracał uwagę na konieczność poprawy relacji z Unią Europejską oraz wskazywał potrzebę poprawy działania dyplomacji gospodarczej i skutecznej promocji Polski na świecie. Odnosząc się do inicjatyw i sojuszy Polski w programie *Nadzieja dla Polski*, pisał następująco:

Wobec daleko niewystarczającej obecnie roli Grupy Wyszehradzkiej czy zamrożenia spotkań państw Trójkąta Weimarskiego (którego działalność na najwyższym szczeblu trzeba bezwzględnie reaktywować) oraz wyjścia Wielkiej Brytanii ze Wspólnoty, należy zaproponować nowy format grupy państw UE, które powinny wytyczać kierunki i nadawać odpowiednią dynamikę sprawom ważnym dla Zjednoczonej Europy. Mając to na uwadze podejmę się inicjatywy utworzenia Grupy „Północ – Południe”, która będzie się składać z sześciu państw o największym znaczeniu gospodarczo-politycznym w danym regionie Europy. Tworzyć ją powinny: Hiszpania, Włochy, Francja, Niemcy, Polska i Szwecja. Pozwoli to na powrót Polski do głównego stołu decyzyjnego UE¹²⁶.

Robert Biedroń

Program wyborczy Roberta Biedronia nie obejmuje polityki zagranicznej¹²⁷. Podobnie też materiał wyborczy *Zdrowa Polska. Nowa Nadzieja*, który skupiony jest na ograniczeniu negatywnych skutków pandemii COVID-19. Z kolei *Plan Odbudowy Polski* koncentruje się na planach inwestycyjnych środków unijnych.

¹²⁴ APP ISP PAN, 2.1.8/4, Szymon Hołownia, *Nowy Prezydent. Wizja i konkrety prezydentury*, 2020, s. 14.

¹²⁵ APP ISP PAN, 2.1.8/4, Szymon Hołownia, *Ekipa Szymona. Mazowieckie*. Broszura.

¹²⁶ APP ISP PAN, 2.1.8/6, Władysław Kosiniak-Kamysz, *Nadzieja dla Polski*, 2020, s. 10.

¹²⁷ APP ISP PAN, 2.1.8/1, Robert Biedroń, <https://web.archive.org/web/20200615105621/https://robertbiedron.pl/> [dostęp: 21.05.2023].

PODSUMOWANIE

Jak wynika z powyższej analizy, w całym badanym okresie koncepcją Inicjatywy Trójmorza zajmowały się przede wszystkim ugrupowania wchodzące w skład Zjednoczonej Prawicy – rządzącej koalicji. Prawo i Sprawiedliwość w swoich licznych programach podkreślało wagę Inicjatywy Trójmorza i współpracy w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, podobnie, choć w mniejszym zakresie robiło to Porozumienie Jarosława Gowina. Natomiast w materiałach Solidarnej Polskie nie odnaleziono już żadnego odwołania do Inicjatywy. Pozostałe parlamentarne ugrupowania, poza Platformą Obywatelską, nie odnosiły się do niej wprost.

W kampaniach wyborczych podczas wyborów na Prezydenta RP jedynie Andrzej Duda w 2020 r. odnosił się wprost do Inicjatywy Trójmorza. W wielu dokumentach polityka zagraniczna przedstawiana była w ogólnym kontekście, zawierała odniesienia do UE lub relacji bilateralnych. Trzeba jednak zaznaczyć, że pojawiały się też nawiązania do samego regionu określanego mianem Europy Środkowo-Wschodniej, Europy Środkowej i Wschodniej, Europy Środkowej, a w kontekście współpracy regionalnej – do Grupy Wyszehradzkiej.

BIBLIOGRAFIA

Archiwum Partii Politycznych ISP PAN

Słodkowska I., *Dwudziestolecie działalności Archiwum Partii Politycznych Instytutu Studiów Politycznych PAN (1993 – 2013). Założenia i realizacje*, w: *Wybory 2011. Partie i ich programy*, red. M. Dołbakowska, I. Słodkowska, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2013, s. 7–12.

Wybory prezydenckie. Programy kandydatów, red. I. Słodkowska, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2018.